

Amsterdam, 26 september 2022

Betreft: Klimaatverplichtingen en –risico’s van ondernemingen die u controleert

Geacht accountantskantoor,

Door toenemende klimaatregulering, de maatschappelijke druk op grote bedrijven om Parijsconforme klimaatdoelen te stellen en de ontwikkelingen rondom ESG en de niet financiële rapportageverplichtingen, is het werk van de controlerende accountant in een nieuw daglicht komen te staan.

De klimaataanpak en de energietransitie brengen nieuwe risico’s (maar ook kansen) mee voor bedrijven en leiden tot nieuwe juridische verplichtingen. Dat heeft ook gevolgen voor de controle van de jaarrekening, de beoordeling van de continuïteitsveronderstelling en de verenigbaarheidstoets van het bestuursverslag.

De eerste tekenen daarvan zijn zichtbaar. Zo heeft bijvoorbeeld de accountant van Shell plc onder meer in het jaarverslag over 2020 geoordeeld dat de financiële impact van klimaatverandering en de energietransitie een kernpunt van de controle moet zijn, vanwege de hoge risico’s op materiële onjuistheden in de jaarrekening. In dat jaarverslag over 2020 werd tevens vastgesteld dat Shell geen voor de accountant controleerbaar beleid voert dat in lijn is met de eigen doelstelling van Shell om – in overeenstemming met het Klimaatakkoord van Parijs – per 2050 een netto-nul-uitstoot te realiseren.

Die vaststelling van de accountant van Shell had ook niet later moeten plaatsvinden, want een maand na het uitbrengen van het jaarverslag over 2020 constateerde de rechtbank Den Haag dat de klimaatplannen van Shell niet adequaat en niet controleerbaar zijn. De onderneming is als gevolg daarvan door de rechter bevolen om per 2030 de wereldwijde emissies veroorzaakt door de Shell-groep (scope 1-, 2- en 3-emissies) met netto 45% terug te brengen. Een mindere bijdrage dan dit wordt door de rechtbank gezien als het bijdragen aan (toekomstige) mensenrechtenschendingen in Nederland, zoals schendingen van het recht op leven, welzijn en een veilige woonomgeving.

Uw kantoor behoort tot een van de grootste accountantskantoren ter wereld, met bijbehorende kennis, kunde, mankracht en middelen. Van uw kantoor mag een leidende en voorbeeldstellende rol worden verwacht in de omgang met de nieuwe realiteit rondom klimaatverandering en de daarmee verbonden verplichtingen en risico’s voor de ondernemingen waarvan u de jaarrekening controleert. Dat lichten wij graag nader toe.

29 systeemspelers

U ontvangt deze brief omdat u leiding geeft aan een accountantskantoor dat ondernemingen tot haar cliënten rekent die in het kader van de strijd tegen klimaatverandering aan te merken zijn als zogenoemde systeemspelers: bedrijven met een omvangrijke eigen CO₂-uitstoot, met grote invloed op de CO₂-uitstoot van toeleveranciers, klanten en partners, en/of een andere systemische invloed hebben op de klimaataanpak en de energietransitie.

Milieudefensie maakt zich sterk voor een op wetenschap gebaseerde en rechtvaardige klimaat- en energietransitie. Wij richten onze aandacht op 29 systeemspelers met een hoofdkantoor of dochteronderneming in Nederland, waaronder ondernemingen waarvan uw kantoor de jaarrekening controleert. Het gaat om bedrijven actief in diverse sectoren, die allemaal een grote bijdrage leveren aan het veroorzaken van gevaarlijke klimaatverandering door substantiële uitstoot van broeikasgassen in de gehele waardeketen (scope 1-, 2- en 3-emissies). Milieudefensie meent dat op deze systeemspelers een vergelijkbare

juridische klimaatverplichting rust als op Shell plc. Het gaat grofweg om 21 grootvervuilers en 8 financiële instellingen. In de bijlage vindt u het overzicht van deze 29 bedrijven. Deze grootvervuilers en financiële instellingen maken het verschil in het winnen of verliezen van de strijd tegen gevaarlijke klimaatverandering en krijgen daarom onze aandacht. De klimaatverplichtingen van deze bedrijven hebben, zo menen wij, ook gevolgen voor de accountants die de jaarrekeningen van deze ondernemingen controleren en dus voor uw kantoor. Alvorens dat laatste verder te bespreken, eerst iets over de achtergrond van de klimaatverplichtingen voor bedrijven.

Actie is een verplichting

Uit het VN-Klimaatverdrag en het Klimaatakkoord van Parijs volgt dat de opwarming van de aarde moet worden beperkt tot 1,5 °C. Alle landen van de wereld zijn het daarover eens en die politieke consensus is gebaseerd op de best beschikbare klimaatwetenschap, zoals vastgelegd in de rapporten van het VN-Klimaatpanel (IPCC). Het IPCC heeft in 2018 berekend dat er in 2030 mondiaal gemiddeld 45% minder CO₂ moet worden uitgestoten (ten opzichte van 2010) om een reële kans te houden om die noodzakelijke doelstelling te verwezenlijken en een existentiële crisis te voorkomen. In 2021 is de urgentie van die opgave nogmaals bevestigd in het meest recente rapport van het IPCC, dat de noodzaak van onmiddellijke, vergaande en bestendige emissiereducties verder onderstreept. Zonder die maatregelen is het resterende koolstofbudget om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen binnen 10 jaar op. Een doelstelling om in 2050 uit te komen op nul emissies is daarom ook betekenisloos als die niet gepaard gaat met absolute emissiereducties tussen nu en 2030. Tijdens de Klimaatconferentie van Glasgow eind 2021 is door alle aangesloten landen in het Glasgow Climate Pact bevestigd dat het reduceren van de mondiale emissies met 45% in 2030 de allesbepalende opgave is om de opwarming nog tot 1,5 °C te kunnen beperken. Volgens deze landen zijn wij daarom aanbeland in de “critical decade”.

In het Parijsakkoord is ook het belang van actie van zogenaamde non-state actors benoemd, waaronder (grote) steden en bedrijven. Zonder een proactieve en volwaardige reductieaanpak van deze non-state actors, waaronder de 29 grote bedrijven die wij hebben aangeschreven, is het halen van de temperatuurdoelstelling uit het Parijsakkoord niet meer mogelijk. De opgave is te groot en te urgent geworden waardoor landen alleen de opgave niet meer voor elkaar zullen krijgen. Die noodtoestand brengt verantwoordelijkheden en verplichtingen met zich mee voor, in ieder geval, de bedrijven die als een systeemspeler kwalificeren.

Het vonnis in de rechtszaak tussen Milieudefensie en Shell plc bevestigt dat niet alleen landen, maar ook bedrijven een deelverantwoordelijkheid hebben om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen. Dit vereist (zeker voor systeemspelers) aansluiting bij het mondiaal te realiseren gemiddelde van een netto CO₂-reductie van minimaal 45% per 2030 van alle scope 1-, 2- en 3-emissies van de gehele bedrijvengroep. Ook internationale bedrijfsprotocollen voor een adequate klimaataanpak, zoals het Race to Zero protocol van de VN, wijzen in precies dezelfde richting. De omvang van de mensenrechtenschendingen die in Nederland (en wereldwijd) in het verschiet ligt als deze opgave niet wordt vervuld, rechtvaardigt dat bedrijven een eventueel nadeel voor hun korte termijn verdienmodel zullen moeten accepteren, aldus (vrij vertaald) de rechtbank in de zaak van Milieudefensie tegen Shell. Deze aanpak is daarentegen wel degelijk van belang voor hun lange termijn waardecreatie.

De conclusie is onafwendbaar: er moet nú worden gehandeld, zonder aarzeling en met alle mogelijke middelen, om achterstanden in te lopen en de ergste gevolgen van klimaatverandering te voorkomen. Er is geen sprake van vrijblijvendheid. Actie is een verplichting. En systeemspelers hebben daarbij een bijzondere verantwoordelijkheid.

De klimaatplannen zijn onvoldoende

Hoewel de hiervoor beschreven urgentie voor iedereen helder is, voldoen de 29 bedrijven niet aan de doelstelling uit het Parijsakkoord. Dit blijkt uit de conclusies van het gerenommeerde internationale onderzoeksinstituut NewClimate Institute, dat de klimaatplannen van de 29 bedrijven nader heeft onderzocht. Het onderzoeksrapport treft u aan in de bijlage.

Van de 29 aangeschreven bedrijven vallen 21 bedrijven onder de categorie grootvervuilers. De gemiddelde reductiedoelstelling in 2030 komt voor deze categorie slechts uit op 19%, in plaats van de minimaal vereiste reductie van 45%. Dit percentage is in werkelijkheid nog lager, omdat van 6 van deze 21 bedrijven de emissiereductiedoelstelling niet kon worden gekwantificeerd. De meeste van de 21 bedrijven communiceren richting publiek, investeerders, overheid en klanten uitgesproken ambities die op verschillende manieren “netto nul”-emissies of klimaatneutraliteit beloven, maar het merendeel van deze toezeggingen zijn dubbelzinnig en mogelijk zelfs misleidend, aldus het NewClimate Institute. Geen van de 21 bedrijven heeft emissiereductieplannen gepubliceerd die in lijn zijn met een beperking van de opwarming van de aarde tot 1,5°C. Bovendien schieten de meeste bedrijven tekort als het gaat om transparantie en volledigheid in het inzichtelijk maken van met name hun scope 3-emissies, in hun transitieplanning en in het stellen van concrete, betrouwbare en controleerbare doelen naar 2030 en 2050.

De 8 door ons aangeschreven financiële instellingen, die onder meer grootvervuilers financieren via aandelenkapitaal of vreemd vermogen, kennen zeer slecht gedefinieerde klimaatplannen. Hoewel deze instellingen hebben toegezegd dat zij hun portefeuilles zullen afstemmen op een temperatuurdoelstelling van 1,5°C of deze portefeuilles richting 2050 zullen reduceren tot “netto nul” of tot CO₂- of klimaatneutrale portefeuilles, wordt er geen enkele nadere specificatie verstrekt van wat “netto-nul” en “klimaatneutrale” portfolio-emissies betekenen voor hun bedrijfsstrategieën, welke rest-emissies in hun portfolio naar verwachting zullen overblijven, noch hoe eventuele rest-emissies zullen worden gecompenseerd. Deze instellingen doen onvoldoende onderzoek naar de klimaatplannen van de bedrijven die zij financieren, waardoor het financieringsbeleid ten aanzien van activiteiten met een hoge CO₂-uitstoot tekortschiet en inconsistent wordt toegepast.

Het klimaatbeleid van de 29 systeemspelers die Milieudefensie heeft aangeschreven en (van enkele) waarvan u de jaarrekening controleert schieten dus ernstig tekort. Dit is alarmerend gelet op de beperkte tijd die resteert om de wereldwijde CO₂-emissies drastisch te reduceren en daarmee grote schade en mensenrechtenschendingen te voorkomen.

Dit raakt ook uw organisatie

Zoals aangegeven zijn de bedrijven waarvan u de jaarrekening controleert volgens ons systeemspelers waarvoor de verplichtingen gelden die uit het Shell-vonnis voor deze spelers kunnen worden gedestilleerd.

Als controlerend accountant van deze bedrijven bent u verplicht om zeker te stellen dat informatie die door de jaarrekening naar buiten komt naar uw onafhankelijk en objectief inzicht een getrouw beeld geeft van de financiële positie van deze bedrijven. Dit betekent dat alle verplichtingen en risico's van deze ondernemingen die van materieel belang zijn, openbaar moeten worden gemaakt en dat waar nodig maatregelen of voorzieningen moeten worden getroffen. Het voldoen aan klimaatverplichtingen is voor systeemspelers niet langer een onderwerp dat slechts plaats heeft in bijvoorbeeld een duurzaamheidsverslag. De juridische plicht tot actie in combinatie met de omvang van klimaatschade bij het niet halen van de doelen uit het Parijsakkoord, maakt dit een onderwerp dat in de kern van de financiële verslaglegging en risicobeoordeling van systeemspelers in klimaatverandering thuishoort. Het moet daarmee onderdeel zijn van elke accountantscontrole bij deze systeemspelers, teneinde tot een getrouw beeld van de financiële positie te kunnen komen waar derden op moeten kunnen vertrouwen.

De bedrijven waarvan u de jaarrekening controleert, worden met legio financiële risico's geconfronteerd die per definitie van materieel belang zijn indien die bedrijven niet handelen in lijn met de Parijsdoelstelling. De gevolgen van klimaatverandering zullen onder meer een forse impact kunnen hebben op de (rest)waarde van bezittingen, die bovendien mogelijk zullen moeten worden afgewaardeerd in geval van bijvoorbeeld versneld ingevoerde klimaatregelgeving. Onder omstandigheden zullen voorzieningen moeten worden gevormd vanwege de verwachte financiële effecten van klimaatverandering.

Daarnaast kan nieuwe klimaatregelgeving,¹ in combinatie met het wereldwijd toenemende bewustzijn van de gevolgen van klimaatverandering, ertoe leiden dat de vraag naar producten en diensten van de ondernemingen waarvan u de jaarrekening controleert zal gaan afnemen. Dit brengt met zich mee dat deze bedrijven fors zullen moeten gaan investeren en desinvesteren, om in te spelen op de nieuwe realiteit die aanstaande is. Hoe langer deze bedrijven stil blijven zitten, hoe groter de mogelijke effecten zijn. Dit kan onder meer betekenen dat de toegang tot de kapitaalmarkt drastisch wordt beperkt of dat het aantrekken van financiering tegen marktconforme voorwaarden niet meer mogelijk is.

De restricties (krimp) die de landbouwsector en bouwsector in Nederland worden opgelegd als gevolg van de stikstofcrisis, kunnen in een soortgelijke vorm ook de 29 bedrijven en andere systeemspelers treffen in relatie tot de klimaatcrisis. Als het zover komt kan niemand zeggen dat de bedrijven niet allang gewaarschuwd zijn en zich al jaren op deze situatie hadden kunnen voorbereiden. Er ligt beslist een taak voor de accountant om deze bedrijven op de vele risico's (en kansen) te wijzen die aan de klimaataanpak en de daarmee verbonden energietransitie verbonden zijn.

Deze risico's in combinatie met toenemende (internationale) openbaarmakingsverplichtingen over onder andere milieuaangelegenheden, klimaatverandering en de eerbiediging van mensenrechten, leiden ertoe dat de lange termijn waarde die deze ondernemingen op grond van de Corporate Governance Code dienen na te streven, behoorlijk onder druk staat. Met een klimaatstrategie die is gericht op het volgen van ontwikkelingen in de markt en het volgen van de ontwikkelingen van wet- en regelgeving wordt geen lange termijnwaarde gecreëerd. Integendeel: onvoldoende klimaatbeleid kan de continuïteit van deze ondernemingen bedreigen, omdat – in lijn met het vonnis van de rechtbank in de Shell-zaak – deze ondernemingen mogelijk verweten kan worden dat zij willens en wetens blijven bijdragen aan de mensenrechtenschendingen die het gevolg zijn van een gevaarlijke klimaatverandering. Deze ondernemingen veroorzaken wereldwijd schade aan mens, natuur en economie. Dit betekent ook een toename van risico's van civiele aansprakelijkheid. In werkelijkheid zal geen enkele onderneming de verplichting tot vergoeding van de jaar op jaar terugkerende klimaatschade ooit kunnen dragen, zelfs niet indien de schade enkel proportioneel wordt gerelateerd aan de CO₂-uitstoot van de betreffende onderneming en groep waartoe zij behoort. Dat roept ook vragen van bestuurdersaansprakelijkheid op omdat de vennootschap risico's op schadeclaims in de hand werkt waarvan het bestuur geacht wordt te weten dat voor de voldoening daarvan de vennootschap niet goed is voor haar geld. Ook is het nog maar de vraag of ondernemingen en hun bestuurders verzekerd zullen zijn tegen het bijdragen aan die klimaatschade. De eerste verzekeraars maken op dat front al terugtrekkende bewegingen.

Dit alles heeft reeds nu gevolgen voor de beoordeling van de continuïteitsveronderstelling van deze ondernemingen, zeker indien daarbij in aanmerking wordt genomen dat deze ondernemingen mogelijk een dividendbeleid en bonusstructuur kennen die jaar op jaar tot een grote uitstroom van middelen leiden die niet in verhouding staat tot de financiële en beleidsmatige opgave van deze ondernemingen om in conformiteit met de temperatuurdoelstelling van Parijs te gaan acteren. Een dividend- en bonusstructuur die

¹ Zoals de recente Europese Taxonomieverordening en Transparantieverordening en de aanstaande Corporate Sustainability Reporting Directive, de IFRS-klimaatverslaggevingsstandaarden en de nieuwe Corporate Governance Code. Deze ontwikkelingen betekenen dat de verplichtingen van bedrijven om te rapporteren over hun scope 1-, 2- en 3-emissies, over transitieplanning en over het stellen van concrete doelen richting 2030 en richting een netto-nul uitstoot in 2050 drastisch wordt aangescherpt. Voor bepaalde aspecten daarvan dient een (separate) accountantsverklaring te worden verstrekt. Deze aanstaande wet- en regelgeving vraagt derhalve tevens een substantiële bijdrage van accountants in de strijd tegen gevaarlijke klimaatverandering.

niet op die doelstelling is ingeregeld, laat staan daar haaks op staat, zoals nu veelal het geval is, kan de toets der kritiek naar onze mening niet meer doorstaan.

Vanwege deze en nog vele andere strategische, operationele, financieel-economische, juridische, governance- en continuïteitsrisico's, en tegen de achtergrond van het feit dat uit het onderzoek van het NewClimate Institute blijkt dat het klimaatbeleid en de strategie van deze ondernemingen niet in de buurt komen van de klimaatdoelstellingen uit het Parijsakkoord, is een (te verwachten) materiële invloed op de resultaten en de waarderingen van activa van deze ondernemingen en op onderliggende schattingen en aannames. Dit betekent ook dat het risicomanagement van deze 29 bedrijven niet op orde is. Van u als controlerend accountant kan minimaal worden verwacht dat u vaststelt dat de effecten en risico's van klimaatverandering en de energietransitie op de financiële positie van deze bedrijven, alsook de adequaatheid en controleerbaarheid van hun klimaatbeleid, een kernpunt van de controle vormt.

Dit vraagt van u en van uw organisatie inzicht in alle klimaatgerelateerde facetten en in de risico's daarvan voor ondernemingen. Ook vergt dit het doorzien van de zogeheten 'greenwashing' die door bedrijven ook in hun jaarverslagen plaatsvindt als het gaat om hun eigen bijdrage aan het klimaatprobleem en aan de oplossing ervan. De klimaatregelgeving is aan snelle verandering onderhevig en van u als accountant wordt verwacht dat u de ondernemingen waarvan u de jaarrekening controleert daarop voorbereidt, onder andere door die bedrijven daarover te informeren en zo nodig te waarschuwen indien zij niet aan de regelgeving (zullen gaan) voldoen.

Hetzelfde geldt voor de zichtbaar wordende trend in klimaatzaken wereldwijd waarin zij die directe of indirecte controle hebben over een voldoende grote hoeveelheid CO₂-uitstoot, te weten staten en publieke en private systeemspelers, ook een verantwoordelijkheid hebben om die controlemacht en "leverage" aan te wenden ten gunste van het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering. Niet alleen de bedoelde grootvervuilers en financiële instellingen behoren tot die systeemspelers, hetzelfde geldt voor de grote accountantskantoren, waaronder het uwe.

Met deze brief spreken wij uw organisatie aan op uw verantwoordelijkheid als controlerend accountant van de bedrijven die wij hebben aangeschreven en waarvan u de jaarrekening controleert, maar ook op eenzelfde verantwoordelijkheid voor andere grootvervuilers en systeemspelers in binnen- en buitenland.

Wat wij van u verwachten

Samenvattend verwachten wij van u dat:

1. klimaat- en transitierisico's benoemd en beoordeeld worden;
2. klimaatverandering en -risico's voor elke door u gecontroleerde grote uitstoter, en zeker de 29 door Milieudefensie geïdentificeerde systeemspelers, aangemerkt worden als kernpunt van de controle over het lopende boekjaar 2022 en daarna;
3. deze controle zich tevens zal richten op klimaatprestaties, waaronder huidige uitstoot in alle drie de scopes en op een beoordeling van de concrete plannen in het licht van de eisen die een pad conform het Parijsakkoord stelt (minus 45% uitstoot per 2030, net zero per 2050);

Een goedkeurende controleverklaring zonder bovengenoemde expliciete beoordeling zou naar ons oordeel niet compleet, niet transparant en benadelend kunnen zijn voor alle belanghebbenden zoals investeerders en het algemeen publiek, wiens belangen met uw onafhankelijk controle moeten worden gediend. Wij zullen onze verwachtingen met betrekking tot het handelen van accountants ook publiek maken en deze ook delen met onder andere investeerders in de door u gecontroleerde bedrijven. Wij gaan er daarmee van uit dat deze verwachtingen ook onderwerp van gesprek zullen zijn op de volgende aandeelhoudersvergadering van deze ondernemingen.

Wat u van ons kunt verwachten

Milieudefensie zal haar aandacht en campagne met kracht richten op de 29 bedrijven die zij heeft aangeschreven. Het gaat ons om de acties van deze ondernemingen om de uitstoot terug te dringen.

In een wereld waarin gevaarlijke klimaatverandering bedrijven dwingt tot actie, is het in onze ogen onvermijdelijk dat bestuurders, investeerders, financiers, verzekeraars, accountants en andere adviseurs de risico's en aansprakelijkheden voortkomend uit dit gevaar meewegen in hun eigen dagelijkse activiteiten. Dit begint zich te tonen in de opstelling van grote pensioenfondsen, maar ook in die van accountants middels de International Sustainability Standards Board die specifieke verslaggevingsstandaarden op het gebied van klimaatverandering in ontwikkeling heeft. Milieudefensie zal deze partijen wijzen op de verplichtingen, risico's en hun eigen verantwoordelijkheden.

Wij schrijven daarom de voorzitters van elk van de vier grote accountantskantoren in Nederland aan. Gelet het bovenstaande stellen wij u dezelfde vragen. Hoe gaat u zorgdragen voor deugdelijke controle op het nakomen van de (voorzienbare) wettelijke klimaatverplichtingen van de ondernemingen wiens jaarrekeningen u van goedkeuring voorziet? Hoe beoordeelt u klimaatplannen en -doelstellingen? Hoe schat u risico's in en hoe transparant gaat u daar over zijn in het jaarverslag? Hoe draagt u er zorg voor dat externe partijen die op uw controle vertrouwen de zekerheid hebben dat waarderingen, voorzieningen en reserves, bonussen en dividenduitkeringen gestoeld zijn op een Paris Proof agenda en op een reële weergave van de kosten en risico's van het onvoldoende anticiperen op een nieuwe realiteit en nakomen van voorzienbare wettelijke klimaatverplichtingen?

Wij zien een belangrijke rol weggelegd voor accountantskantoren zoals het uwe om bij iedereen het besef te laten doordringen dat klimaatactie noodzakelijk is voor de lange termijn waardecreatie van bedrijven en de samenleving als geheel. Dat zijn niet de woorden van Milieudefensie, maar de woorden van alle relevante institutionele organisaties in de wereld, van de Verenigde Naties tot het World Economic Forum en van het Internationaal Energie Agentschap tot de Europese Centrale Bank.

De wijze waarop u invulling zult geven aan uw verplichtingen als controlerend accountant zullen cruciaal zijn voor dat besef. En dat brede besef is op zijn beurt weer nodig om het belang van een snelle energietransitie zichtbaar en tastbaar te maken en dient daarmee alle betrokken belangen: zowel die van de bedrijven die u controleert, als de belangen van uw eigen kantoor en die van ons allemaal.

Uiteraard staan wij ervoor open om met u in gesprek te gaan over het pad dat u kiest om te beoordelen of uw cliënten "Paris proof" worden en over hoe we elkaar tot dienst zouden kunnen zijn bij het adresseren van deze grote maatschappelijke en economische opgave. Hartelijk dank voor de aandacht die u aan ons schrijven besteedt. Wij kijken uit naar uw spoedige reactie.

Met vriendelijke groet,

Donald Pols
Voorzitter Milieudefensie